ФРОНТРИ ТАТА ÇЫРУ СĔТЕЛĔ ХУШШИНЧИ ПАТТĂРЛĂХ

●ЧĂВАШ ÇЫРАВÇИСЕМ – АФАНАСЬЕВСЕМ – ПИСАТЕЛЬСЕН V СЪЕЗДĔНЧЕ /1958 ç., АВĂН/. СУЛАХАЙРАН СЫЛТĂМАЛЛА: АНАТОЛИЙ АФАНАСЬЕВ /АНАТ СЕРЕП/, ФЕДОР АФАНАСЬЕВ /ХВЕТĔР УЯР/, КУЗЬМА АФАНАСЬЕВ /КУÇМА ЧУЛКАÇ/, ЕГОР АФАНАСЬЕВ, ДМИТРИЙ АФАНАСЬЕВ /МĔТРИ КИПЕК/, АЛЕКСЕЙ АФАНАСЬЕВ.

ÇЫН ĕçне хакланă чухне пире пурне те пĕр япала çитеймест. Эпир хамăр картаран тухса тепĕр картара мĕн пурри-çуккине курасшăн мар. Çавăнпа кăна пулĕ, тетĕп эпĕ, ку таранччен те Анатолий Трофимович Афанасьев /Анат Сереп/ пултарулăхне тивĕçлипе хаклани пулмарĕ.

«Тăван Атăл» журнал редакцийĕнче ĕçленĕ чухне вăл çырнă «Пурнăç» повеç ман алла лекнĕччĕ. Савăнсах редакциленĕччĕ ăна. Вулакана тивĕçтермелли произведениех тесе шутланăччĕ. Анатолий Трофимовичăн ытти нумай-нумай произведенийĕ пекех, «Пурнăçăн» те çулĕ такăр пулаймарĕ. Такăнтараканни кам пулнине халĕ пĕлме те çук. Пур-пĕрех автор хăйĕн пенси укçипе те пулин кĕнеке хыççăн кĕнеке кăларсах пычĕ. «Хурăн куççулĕ», «Хăмăш юрри», «Вăрнар асамачĕ», «Хĕрлĕ палан», «Ялти каç» кĕнекесем авторăн чун асапĕ пулнине халĕ эпир те пĕлетпĕр.

Икĕ теçеткене яхăн ал çырăвĕ выртать ун сĕтелĕ çинче. Вĕсем хăçан кĕнеке пуласси паллă та мар. Кирек камăн та хăйĕн ĕçĕн пайтине пурăннă чухне курас килет.

Пĕр çырăвĕнче Анатолий Трофимович вăрçă çинчен поэма çырса пĕтернине хыпарларĕ. Ăна та 10 çул хушши пичетлеймесĕр асаплануть.

«Хыпар» вулаканĕ Анатолий Трофимович произведенийĕсене пĕлет. Вăл асаплă пурăннине те илтнĕ. Çапах тепре аса илтерем-ха. Вăл 1920 çулта Элĕк районĕнчи Мăн Тукташра çуралнă. Аслă выçлăх çулĕ çуралнăскер асапне-тертне ытлăн-çитлĕнех курнă. Анчах пуç усман. Малашлăха шанса, ĕмĕтленсе пурăннă. Хĕлле вĕреннĕ, çулла кĕтÿ кĕтнĕ, хирте пуç çĕклеми ĕçленĕ. 1940 çулта Нурăсри педагогика училищине пĕтернĕ хыççăн ăна Çĕмĕрле районĕнчи Вăрманкас шкулне вĕрентме янă. Малалла вĕренес шухăшне пĕрре те пăрахман, педагогика институтне пĕтерет, марксизм-ленинизм университетĕнче пĕлÿ ÿстерет.

Анчах Анатолий Трофимович ăрăвне этемлĕх историйĕнчи хăрушă та юнлă вăрçă кĕтнĕ.

Таса чунлă чăваш çамрăкĕ, Тăван çĕршыв умне хăрушлăх килсе тухсан ним иккĕленмесĕр алла хĕç-пăшал тытать. Пулеметçă пулса ирсĕр тăшмана хирĕç çапăçать. Тăхăр хутчен Тăван çĕршыв наградине тивĕçет.

1944 çулхи çуркунне тăшмана Беларуç çĕрĕнче хăвалама тытăнсан гвардеец тĕлне инкек сиксе тухать. Проня шывĕ хĕрринчи çапăçу вăхăтĕнче бомба çурăлса ăна çĕрпе хупласа хурать. Висĕ кунтан тин шыраса тупнă ăна. Пулас çыравçă ĕмĕрлĕхех сусăрланса юлнă.

Çак кунсенче Анатолий Трофимович 80 çул тултарчĕ. Çак 80 çулран аллă виççĕшне вăл выранпа выртать. Апла пулин те пуç усмасть: çырать, çырать, çырать... Мăшăрĕ пулăшнипе ун произведенийĕсем вулакан патне çитеççĕ.

Врачсем те тĕлĕнеççĕ унран. Этемĕн мĕнле чир пур, ăна пурне те Анатолий Трофимович ÿтĕнче-пĕвĕнче тупма пулать теççĕ. Çав чирсене пурне те çĕнтерсе пыма, вĕсене парăнмасăр ĕçлеме мĕн чухлĕ писĕлĕхпе çирĕплĕх кирлине никам та пĕлеймест. Ăна пĕр хăй кăна пĕлет. Хăй кăна тÿссе ирттерет.

Паян эпир вулакана çыравçăн чун тĕрленчĕкĕсене сĕнетпĕр.

Денис ГОРДЕЕВ,
çыравçă.

КАМ ВĂЛ ÇЫРАВÇĂ?

ÇЫРАВÇĂ вăл – пысăк ăс-тăнлă та пултарулă, чăтăмлă çын, хăйĕн сывлăхне шеллемесĕр ирĕн-каçăн тăрăшакан-тĕрмешекен, шухăшлакан çын, ыйхă татса е тепĕр чухне çĕрĕ-çĕрĕпе çыракан çын. Ун пек чăтăмлисем сайра çуралаççĕ, сайра тупăнаççĕ. Вăл çав хисеплĕ ĕçе питĕ юратать, питĕ тăрăшать; хăйĕн ĕçне вăл чунтан-чĕререн парăннă. Çыннăн çав енĕсем-пахалăхĕсем çук пулсан – вăл хисеплĕ, ятсумлă çыравçă ятне çĕнсе илме вăй-хал çитерейместь, пултараймасть те!

Сенкер шуçăм епле вăраннине, сереп асамĕн масмакĕ епле эрешленнине хÿхĕм пĕлет, ахрăмпа та мĕн пупленине çийĕнчех хут çине çырса хурать. Кĕмĕл çăл куç юррине хĕве чикет, хăйĕн ăшĕнчи ахах шăрçине пĕрчĕн-пĕрчĕн ÿкерчĕклет. Çыравçă вăл ытти ĕçсенчен чунлăхпа, хастарлăхпа уйрăлса тăрать. Ваттисем калашле, Турă пани пуçра çук пулсан вăл нихçан та талантлă çыравçă пулаймĕ. Çыравçă вăл – пирĕн халăхăн юратнă ывăл-хĕрĕ, çĕршывăн мухтавĕ, халăх мăнаçлăхĕ. Ун пеккисем çĕр çинче пĕрре-иккĕ кăна çуралаççĕ. Çыравçă вулакансене чиркÿ чанĕ пекех йыхравлать, хăй патне хисеплесе чĕнет. Вĕсем пÿлĕхçĕ пÿрнипе тата пурнăç хушнипе мухтава тухаççĕ. Хура тарпа та тăварлă куççульпе çывăрма та канма манса кайсах тĕрмешеççĕ, шурă хута тĕрлеççĕ те тĕрлеççĕ, сăнарлаççĕ, ÿкереççĕ. Шухăш çăмхине чĕркеме сăнарсем майлаштараççĕ. Çавăн пек çуралнă хайлава халăх кăмăллăн йышăнать. Пирĕн çĕршывра пур ĕç те хисепре, анчах çыравçă ĕçĕ хĕлĕ чи çÿллĕ шайра, çутă çăлтăр евĕрлех. Хайлав-кĕнекесем парнелекенсене чыс та мухтав! Малашне те çавăн пекех пултăрччĕ! Талантлă çыравçăсем историре юлĕç. Тем пекехчĕ, тем пекехчĕ. Кашни ĕçĕн хăйĕн пархатарĕ. Çыравçă вара алă-урапа мар, ăс-тăнпа ĕçлет: нумай шухăшлать, унтан тин çырать, хăйĕн ĕçне-хĕлне вĕçлеме тăрăшать. Унăн умĕнче, сĕтел çинче, яланах хутпа кăранташ. Çула тухсан та унăн кĕсйинче хутпа кăранташ...

РЕЙХСТАГ УМĔНЧИ ÇАПĂÇУ

ПАЯН эпир икĕ хутчен атакăна çĕклентĕмĕр. Анчах фашистсем питĕ хытă пенипе каллех çĕре выртрăмăр. Çапах тапăçу пĕр вĕçĕмсĕр пырать. Анчах рейхстагăн тепĕр енчи пирĕн салтаксем хастаррăн çапăçаççĕ. Авă, хăшĕсем палт! ÿкеççĕ те сывлама пăрахаççĕ, теприсем аманаççĕ те тĕшĕрĕлсе анаççĕ, сыввисем тăрса каллех малалла чупаççĕ. Малалла! Малалла кăна! Утăм хыççăн утăм малалла шăватпăр, упаленетпĕр. Рейхстага хăвăртрах илесчĕ!

Рейхстаг пирĕншĕн вăрçăн юлашки тапхăрĕ. Пирĕн ăна илмеллех. Çĕнтерÿ Турри – Виктори пулăштăрччĕ пире.

Ирхи атака ăнмарĕ. Кĕçех иккĕмĕш атака-штурм. Çаплаçапла: штурм! Юлашки штурм, юлашки. Вара вуçех çĕкленет, вара – çĕнтерÿ. Эх, курасчĕ тăвата çула яхăн кĕтнĕ, мухтавлă та Аслă Çĕнтерĕве! Çĕнтерÿ ялавĕ çине мăнаçлă пăхасчĕ. Паллах, тĕрĕс-тĕкел те сывă юлсан. Виççĕр утăм, виççĕр! Пин-пин çухрăм, хаяр-тискер вăрçăн вут-çулăмĕпе вилĕмĕ витĕр тухса, чакса та çапăçса. Çĕнтерсе çакăнта çитрĕмĕр вĕт-ха! Камăн вилес, куç хупас килĕ вăрçăн юлашки сехечĕсенче? Паллах, пурте чĕрĕ, сывă юлма ĕмĕтленет, анчах шăпа тени кама мĕн валеçĕ ĕнтĕ. Аманнисемпе вилнисем те пулаççех. Эпир ăна пĕлетпĕр, витĕрех куратпăр та ăнланатпăр, чун-чĕрепех, ăс-тăнпах. Тăван çĕршывпа унăн халăхĕшĕн, лăпкă пурнăçпа çутă телейшĕн çакăнта ÿксе юлма эпир пурте хатĕр. Çапах та пурăнас килет, вилес килмест. Кунта эпир пасара пухăнман, çĕнтерме килнĕ. Тем пулас килес пур, сывă пулăр, тăвансем, сывă пул, эсĕ те шурă шĕкĕр Шупашкарăм. Ăмăрпа ан асăнăр.

Ака уйăхĕн 30-мĕшĕ. Хаяр та вăйлă çапăçу пуçланчĕ. Тăшман, хăйĕн кун-çулĕ вĕçленнине сиссе, питĕ хытă шăртланать. Эпĕ рейхстага кĕрсенех кĕтесри фашистсем çине граната вăркăнтартăм, пилĕк нимĕç çĕре шап ÿкрĕ. Шкафпа сĕтел-пукан хыçĕсене тĕрĕслерĕм – унта никам та пулмарĕ. Çак самантра алăкран икĕ нимĕç кĕчĕ. Пĕрне автоматран персе ÿкертĕм, анчах теприман çине сиксе ларчĕ. Иксĕмĕр те çĕре тĕшĕрĕлсе ÿкрĕмĕр. Тăшман мана мăйран пăвма тытăнчĕ, анчах эпĕ ăна пуçĕнчен автоматпа çапрăм та, вăл тăнне çухатрĕ. Ура çине тăрсан нимĕç автоматне алла илтĕм. Унăн та патронсем пĕтнĕ иккен.

Тул çутăлчĕ, хĕвел тухрĕ, çу уйăхĕн 2-мĕш кунĕ пуçланчĕ, пусмăрлакансен шанăçĕ пĕтрĕ. Çĕнтерÿ-аслати фашистсене аркатрĕ. Çĕнтерÿ те ирĕклĕхпе телей илсе килчĕ. Эпир пылчăклă атăсемпе, тĕтĕм шăрши çапнă çи-пуçпа, сухалсене хырман, пит-куç та тар-тĕтĕмпе кушăрхан... темиçе кун çывăрман. Çапах нимĕçсен мухтавлă çарне çĕнтертĕмĕр.

Вăрçă пĕтрĕ-и?

Пĕтрĕ! – Турра шĕкĕр эппин. Сывă пултăр Çĕнтерÿ! Сывă пултăр Раççей!

Эпир çăвăнса тасалтăмăр, çипуçа тирпейлерĕмĕр. Чукун çул вокзалне савăнăçлăн утрăмăр. Стройпа, çĕнтерÿ юрри юрласа, тухăçалла – Тăван çĕршывăн енне – мăнаçлăн пăхса. Умра çĕнтерÿ ялавĕ вĕлкĕшет.